

Refereer naar dit hoofdstuk als: Bramsen, I., Kuiper, C., Willemse, K., & Cardol, M. (2019). Autonomieversterkend werken met Mijn Pad. Een nieuwe methode die jongeren een stem geeft. In G. H. P. V. d. Helm (Ed.), *Leefklimaat! Voor jeugd en volwassenen*. (p. 113-125). Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Hoofdstuk 7

Autonomieversterkend werken met Mijn Pad

Een nieuwe methode die jongeren een stem geeft¹

Inge Bramsen, Chris Kuiper, Kees Willemse & Mieke Cardol

7.1 Inleiding

‘Jeffrey, 18 jaar, is aangemeld bij het wijkteam. Het afgelopen jaar ging het slecht op school, vader was ziek. Jeffrey gaat om met verkeerde vrienden, is met de politie in aanraking gekomen. Zelf ziet Jeffrey geen problemen. Het gaat goed met hem.’

‘Noah is 12 jaar, zij woont bij oma die haar pleegmoeder is. Noahs moeder heeft ernstige psychiatrische problematiek. Vader is niet in beeld. Noah is opstandig, er zijn spanningen thuis. Pleegmoeder maakt zich zorgen.’

‘Rosa, 16 jaar, spijbelt en blowt, komt en gaat wanneer zij wil. Haar ouders hebben geen vat op haar. Zij gaat om met jongens en meiden die een slechte invloed op haar hebben. Haar ouders hebben haar mobiele telefoon gevonden en gezien dat zij chat met jongens; gebleken is dat zij onder invloed staat van een “loverboy”. De kinderrechter heeft besloten dat opname in een gesloten jeugdzorginstelling noodzakelijk is.’

Het is een uitdaging om een goede samenwerkingsrelatie op te bouwen met jongeren zoals Jeffrey, Noah en Rosa die zelf geen duidelijk verwoorde hulpvraag hebben en (volgens de omgeving) problemen op meerdere leefgebieden. Mensen om hen heen maken zich zorgen of ervaren overlast. Zij zien opstandige jongeren die zelf geen problemen lijken te ervaren en

¹ Dit hoofdstuk is een bewerking en samenvoeging van (delen van) Bramsen, Kuiper & Cardol (2018); Bramsen, Willemse, Kuiper & Cardol (2015); Willemse, Bramsen, Kuiper & Cardol (2016); Bramsen (2017) en Bramsen, Kuiper, Willemse & Cardol (2018).

weinig van zichzelf laten zien. Het is moeilijk om in contact te komen en voorbij het opstandige gedrag te kijken.

Als dat lukt vertellen deze jongeren vaak dat zij zich niet begrepen voelen. Nogal eens hebben zij, na vele teleurstellende of traumatische ervaringen, grote moeite om mensen te vertrouwen. Vaak maken zij deel uit van een kwetsbaar of kansarm gezin, ouders zonder werk met schulden of geldzorgen, en/of psychiatrische problematiek. De culturele achtergrond is divers.

Hulpverleners zijn passanten in deze levens, hoe kunnen zij een blijvende verandering bewerkstelligen? Dat is geen eenvoudige opgave. Het is nodig een vertrouwensrelatie op te bouwen, de intrinsieke motivatie van deze jongeren aan te spreken en ervoor te zorgen dat iemand uit het netwerk deze jongere kan gaan steunen, zodat zij uiteindelijk weer op eigen kracht verder kunnen. Vaak is dit een lang en intensief proces, dat alleen kan slagen als er kleine stapjes worden gezet die herkend, gezien en beloond worden.

Als het opvoedklimaat thuis niet veilig is en een stabiele ontwikkeling naar volwassenheid bedreigd wordt kan het nodig zijn dat jongeren, zoals Jeffrey, Noah en Rosa, uit huis worden geplaatst. Zij wonen dan tijdelijk of langdurig in een pleeggezin of een instelling. In veel landen is therapeutische residentiële jeugdzorg onderdeel van een systeem voor uit huis geplaatste jongeren (Whittaker et al., 2016). Instellingen voor therapeutische residentiële zorg kunnen variëren in de mate van geslotenheid: van open via besloten tot gesloten jeugdzorg (JeugdzorgPlus). Jongeren met meer complexe zorgvragen worden eerder gesloten geplaatst (Huefner, James, Ringle, Thompson & Daly, 2010; Ter Beek, 2018).

7.2 Transitie naar autonomie en volwassenheid

Jongeren zoals Jeffrey, Noah en Rosa maken onder begeleiding een transitie door op weg naar volwassen- en zelfstandigheid. Uit internationaal onderzoek blijkt dat deze transitie naar volwassenheid vaak niet goed verloopt en dat deze jongeren een verhoogd risico lopen op sociale uitsluiting en marginalisering (Stein, 2006).

De overgang naar volwassenheid is voor veel jongeren en hun ouders een uitdaging. En dat geldt in het bijzonder voor jongeren die opgenomen zijn in de residentiële zorg in vergelijking met hun thuiswonende leeftijdsgenoten (Höjer & Sjöblom, 2011; Stein, 2006; Stein, Ward & Courtney, 2011; Tweddle, 2007; Zajac, Sheidow & Davis, 2015). Onderzoeken

vanuit het perspectief van jongeren geven aan dat jongeren zelf vinden dat de residentiële behandeling ze niet goed genoeg voorbereidt om op eigen benen te staan (Bams, Doelman-van Geest, Van der Meer & Hoogenboezem, 2013; Pehlivan & Brummelman, 2015; Polvere, 2011; 2014). Ze hebben bijvoorbeeld een betere voorbereiding nodig met betrekking tot omgaan met geld, huisvesting, zorg (met name alcohol- en drugsgebruik), omgaan met autoriteiten en organisaties, school en werk (Bams et al., 2013). Daarbij ontbreekt het vaak aan tijd en ruimte voor het maken van een concreet plan voor de toekomst, zodat ze weten wat ze moeten doen als ze op zichzelf leven (Pehlivan & Brummelman, 2015).

Als jongeren naar hun mening wordt gevraagd, dan wensen zij dat de residentie de kenmerken van een normaal huis heeft, met de daarbij behorende vrijheid om hun eigen leven te leiden. En ook, dat ze de voorziening pas hoeven te verlaten wanneer zij er klaar voor zijn (Calheiros & Patrício, 2014; Calheiros, Patrício & Graça, 2013). De praktijk binnen de residentiële zorg blijkt echter al te vaak gericht op het beheersen van een groep jongeren, en op het aanleren van gedrag dat het wonen in de instelling vergemakkelijkt; dit gaat ten koste van de ontwikkeling van competenties om 'buiten de poorten' te participeren (Polvere, 2011; 2014). Dat inzicht wordt nog eens onderstreept door onderzoek naar hoe jongeren denken over de straf- en beloningsstrategieën in residentiële zorginstellingen. Jongeren ervaren het daar heersende klimaat als hard en bestraffend in plaats van ondersteunend (Rauktis, 2016). Ook binnen open, gesloten en forensische instellingen werd bewijs gevonden voor verschillende vormen van repressie, ook zachte en minder zichtbare vormen. Deze repressie heeft een negatieve invloed op de autonomie-ontwikkeling (De Valk, Kuiper, Van der Helm, Maas & Stams, 2017).

Om jongeren goed voor te bereiden op zelfregulering in volwassenheid, passend bij eigen mogelijkheden, behoren professionals ruimte en ondersteuning te bieden aan de ontwikkeling van hun autonomie en participatie (Deci & Ryan, 2012; Ryan & Deci, 2017). Het ontwikkelen van autonomie is een belangrijke taak in de adolescentie en kan worden gezien als een voorwaarde voor een zinvolle deelname aan de samenleving als volwassene (Cardol, 2013; Cardol, De Jong & Ward, 2002; Stoljar, 2015). Als wij autonomie als voorwaarde voor zinvolle participatie beschouwen, vereist dit dat professionals jongeren toestaan om betekenisvolle activiteiten te kiezen in overeenstemming met hun eigen situatie, wensen en behoeften, en die ook een gevoel van het erbij horen bevorderen (Cardol, 2013; Cardol et

al., 2002).

Dit vraagt ook iets van de organisatie en het management: residentiële jeugdzorginstellingen behoren een omgeving te bieden waar jongeren leeftijdsspecifieke activiteiten kunnen uitvoeren en daardoor hun competenties kunnen ontwikkelen, zoals het verkrijgen van autonomie, het ontwikkelen van positieve relaties met leeftijdsgenoten, en een adequate beroepsvoorbereiding (Bramsen, Kuiper, Willemse & Cardol, 2018; De Valk et al., 2016). Vanuit het perspectief van de zelfdeterminatietheorie (ZDT) (Ryan & Deci, 2017) zou de organisatie beroepsbeoefenaren voldoende professionele autonomie moeten geven om responsief te kunnen reageren en zo de fundamentele psychologische behoeften van de jongeren aan autonomie, competentie en verbondenheid te vervullen. Als instelling en professional hierin slagen, zal dit de sociale ontwikkeling en het persoonlijk welzijn van jongeren in instellingen vergroten (De Valk, Kuiper, Van der Helm, Maas & Stams, 2018; Van der Helm, Kuiper & Stams, 2018).

Hoewel er veel artikelen zijn geschreven over het ontwikkelen van autonomie ontbreekt een bruikbaar instrument, acceptabel voor (of liever in handen van) deze jongeren in Nederland. Er waren weliswaar een paar instrumenten voorhanden, echter de meeste instrumenten zetten de jongeren in een passieve rol, waar ze moeten reageren op vragen die bedoeld zijn om concepten te meten die door professionals geformuleerd zijn, en waar professionals evalueren in welke mate de jeugd de gewenste kenmerken van autonomie en participatie toont. Zo'n aanpak heeft het risico dat in het evaluatieproces de mate van autonomie en participatie wordt gezien als een individueel kenmerk van de adolescent, en dat contextuele (systemische en organisatorische) belemmeringen voor de ontwikkeling van autonomie en participatie onopgemerkt blijven (Bramsen, Kuiper, Willemse & Cardol, te verschijnen). We veronderstelden dat als we de jongeren zelf zouden vragen wat ze nodig hebben om autonomie en zinvolle participatie in de samenleving te ontwikkelen, wellicht een heel andere werkwijze en een ander type instrument of tool nodig zouden zijn.

7.3 Mijn Pad

Op verzoek van organisaties uit de jeugdzorg is vanuit het perspectief van Disability Studies daadwerkelijk zo'n instrument ontwikkeld, getiteld Mijn Pad, met bijpassende

begeleidingsmethodiek die dit proces kan faciliteren. Dit instrument levert een bijdrage aan het exploratieproces van jongeren in hun ontwikkeling naar autonomie en participatie. Mijn Pad past goed bij drie doelstellingen die voortvloeien uit de Jeugdwet (2015), te weten: 1) preventie en eigen kracht van de jeugdigen en gezinnen aanspreken, 2) eerder de juiste hulp op maat bieden en 3) ruimte voor de professional om maatwerk te bieden.

Mijn Pad is ontworpen met en voor jongeren voor wie de jeugdrechter een machtiging gesloten jeugdhulp heeft afgegeven, omdat hun ontwikkeling ernstig werd bedreigd en zij en/of het gezin niet bereikbaar waren voor vrijwillige hulpverlening. Jongeren gaven aan dat als zij eerder over deze tool hadden kunnen beschikken er veel ellende voorkomen had kunnen worden. Al snel bleek dat de tool breder inzetbaar is voor jongeren en jongvolwassenen variërend in leeftijd, intelligentieniveau, problematiek en culturele achtergrond. Tool en methodiek zijn getoetst in verschillende contexten, en met succes (Bramsen et al., 2015; Willemse et al., 2016). Ondertussen zijn ervaringen opgedaan met Mijn Pad in JeugdzorgPlus, open residentiële jeugdzorg, speciaal onderwijs en in de wijkteams, maar ook bij studieloopbaanbegeleiding van hbo-studenten. Daarbij is door sommige hulpverleners Mijn Pad ook toegepast bij ouders van jongeren, omdat zij opmerkten dat de tool ook voor hen nuttig kon zijn. Voorts is een aparte versie van Mijn Pad ontwikkeld voor ouders en jongeren die te maken krijgen met een scheiding: 'Onze scheiding & ik en de scheiding van mijn ouders' (Gutterswijk, Hoek, Bramsen & Kuiper, 2017). Deze vragenlijst helpt om alle zaken op een rijtje te zetten en daarmee een eigen plan te maken (zie <https://onzescheiding.eu/>).

Mijn Pad is een boekje of internetsite met keuzemogelijkheden, vragen, overwegingen en een actieplan dat door de jongere zelf of samen met iemand anders, zoals een professional of een andere persoon uit de omgeving van de jongere, kan worden ingevuld. De bijbehorende handleiding voor professionals beschrijft de achterliggende methodiek. Mijn Pad bestaat uit twaalf onderwerpen waaruit de jongere mag kiezen, zowel in onderwerp als in aantal (zie figuur 7.1). Bij elk onderwerp staat een open vraag die de jongere alle ruimte geeft om te vertellen wat hij² zelf kwijt wil. Daarna wordt de jongere uitgedaagd om te beschrijven wat goed gaat, wat niet zo goed gaat of lastig is, of hij iets wil veranderen of verbeteren en wat daarbij de eerstvolgende stap is. Al deze vragen helpen de jongere bij het

² Waar hij of hem staat kan ook zij of haar gelezen worden.

vormen van een eigen mening over het onderwerp. Tevens geeft de jongere bij elk onderwerp aan op de Visual Analogue Scale (VAS) hoe tevreden hij is en hoe tevreden hij wil zijn met betrekking tot het ingebrachte onderwerp. Na afloop komen deze scores in een schema terug en vult de jongere zelf met behulp van de scores een stappen- en actieplan in.

WAT VIND JIJ BELANGRIJK?

Klik hieronder eerst één onderwerp aan. Ben je daarmee klaar, klik dan het volgende onderwerp aan. Waarover wil jij het nu hebben? Waar denk je aan? Elke keuze is goed, want het gaat om jouw mening.

 Voor mijzelf zorgen	 Mijn vrienden, vriendinnen	 Mijn school, Mijn Opleiding
 Mijn vrije tijd	 Mijn Plek, Mijn Huis	 Mijn werk
 Mijzelf, hoe ik mij voel	 Mijn vriend(in), Mijn relatie	 Mijn familie
 Mijn leven tot nu toe	 Mijn keuzes, Mijn toekomst	 Mijn begeleiding, Mijn plan

RESULTATEN BEKIJKEN

Figuur 7.1: Mijn Pad: De onderwerpen waaruit de jongere kan kiezen.

Mijn Pad is zo gemaakt dat het eigenaarschap bij de jongere zelf ligt, zoals het voorblad ook expliciet vermeldt: 'Mijn Pad is van jou.' Dit betekent dat de jongere het boekje zelf bewaart, tenzij hij wil dat iemand het voor hem bewaart. De jongere beslist wie wel en niet inzage krijgt in zijn antwoorden.

Het geven van ruimte voor regie loopt als een rode draad door de opzet heen. Belangrijk is dat er geen druk wordt uitgeoefend, want eigen regie betekent dat de jongere alleen vertelt wat hij wil vertellen. Als dit weinig is, dan is dat goed. Met Mijn Pad worden jongeren geholpen om diverse zaken op een rij te zetten en daarmee naar de eigen toekomst te kijken.

De houding van de professional die dit begeleidt, is non-directief, nieuwsgierig en volgend. De professional moet ervan uitgaan dat de jongere zelf expert is waar het zijn keuzes voor de toekomst betreft en gaat daarover met de jongere in dialoog. Daarnaast wordt het nemen van regie door de jongere bevorderd door elke vorm van regie, hoe klein ook, te versterken en te bevestigen. Bij veel jongeren is de mate waarin zij eigen regie nemen in het begin nog klein. De verwachting is dat dit in de loop van de tijd langzaam kan gaan groeien, mits zij voldoende ruimte ervaren en vooral ook vertrouwen krijgen. Niet zelden hebben jongeren uit bijvoorbeeld de JeugdzorgPlus op basis van hun ervaringen uit het verleden, een weerstand tegen hulpverlening en zijn ze gevoelig voor druk die uitgeoefend wordt.

7.3.1 Mijn Pad en ZDT

Ieder mens heeft de fundamentele behoefte om zichzelf competent te voelen, autonoom te zijn en verbonden te zijn met andere mensen (zelfdeterminatietheorie (ZDT); Deci & Ryan, 2006). De ZDT definieert autonoom functioneren als vrijwillig, zelf-onderschreven functioneren in tegenstelling tot functioneren onder externe druk.

Als autonomie wordt bevorderd, wordt er gestreefd naar intrinsieke motivatie. Volgens de ZDT varieert motivatie van volledige externe regulatie tot volledige autonomie (intrinsieke motivatie):

1. Volledige externe regulatie: het gedrag wordt gecontroleerd door straf en beloning waarover anderen de controle hebben. Personen doen uit zichzelf nauwelijks een poging om te veranderen of alleen halfslachtige pogingen.

2. Deels geïnternaliseerde regulatie: een persoon wordt niet gemotiveerd door externe controle, maar door geïnternaliseerde, aan zelfwaardering gerelateerde vormen van beloning. De motivatie is ambivalent en onstabiel, maar de kans op handhaving van het nieuwe gedrag is groter dan bij personen met externe regulatie.
3. Identificatie: een persoon accepteert bewust dat bepaalde, specifieke gedragingen belangrijk zijn om door hem persoonlijk gewaardeerde uitkomsten te bereiken. Deze persoonlijke waarden voorzien in een sterke beloning waarmee moeilijkheden om het gedrag vast te houden kunnen worden overwonnen.
4. Volledig geïntegreerde regulatie (intrinsieke motivatie): een persoon heeft het gedrag in samenhang gebracht met zijn andere waarden en overtuigingen.

Mijn Pad is gebaseerd op de visie dat autonomie-ontwikkeling in de adolescentie gericht is op het leren maken van keuzes waar de jongere achter staat en die passen bij de manier waarop hij/zij in het leven staat. En dat autonomie een voorwaarde is voor participatie zoals de jongere dat zelf wil en die past bij zijn/haar situatie en mogelijkheden (Cardol, De Jong & Ward, 2002; Deci & Ryan, 2012; Ryan & Deci, 2000; 2017).

De begeleiding volgt de principes van autonomie-ondersteuning (Beyers, Soenens & Vansteenkiste, 2013; Bramsen et al., 2015; Joussemet, Landry & Koestner, 2008). Dit betekent dat ouders en jeugdhulpverleners:

- Empathisch zijn: zij houden rekening met het perspectief en de gevoelens van de jongere;
- Keuzemogelijkheden bieden en ruimte laten voor eigen initiatief;
- Een zinvolle verantwoording geven voor taken die opgedragen worden; en
- Bij het aangeven van grenzen zo min mogelijk gebruikmaken van externe druk, drang en dwang en zo veel mogelijk werken op basis van overtuigingskracht. Ook wordt bij het aangeven van grenzen rekening gehouden met gevoelens en perspectief van de jongere.

Beyers en collega's (2013) noemen autonomieondersteuning ook wel het aanmoedigen van vrijwillig functioneren zoals weergegeven in figuur 7.2.

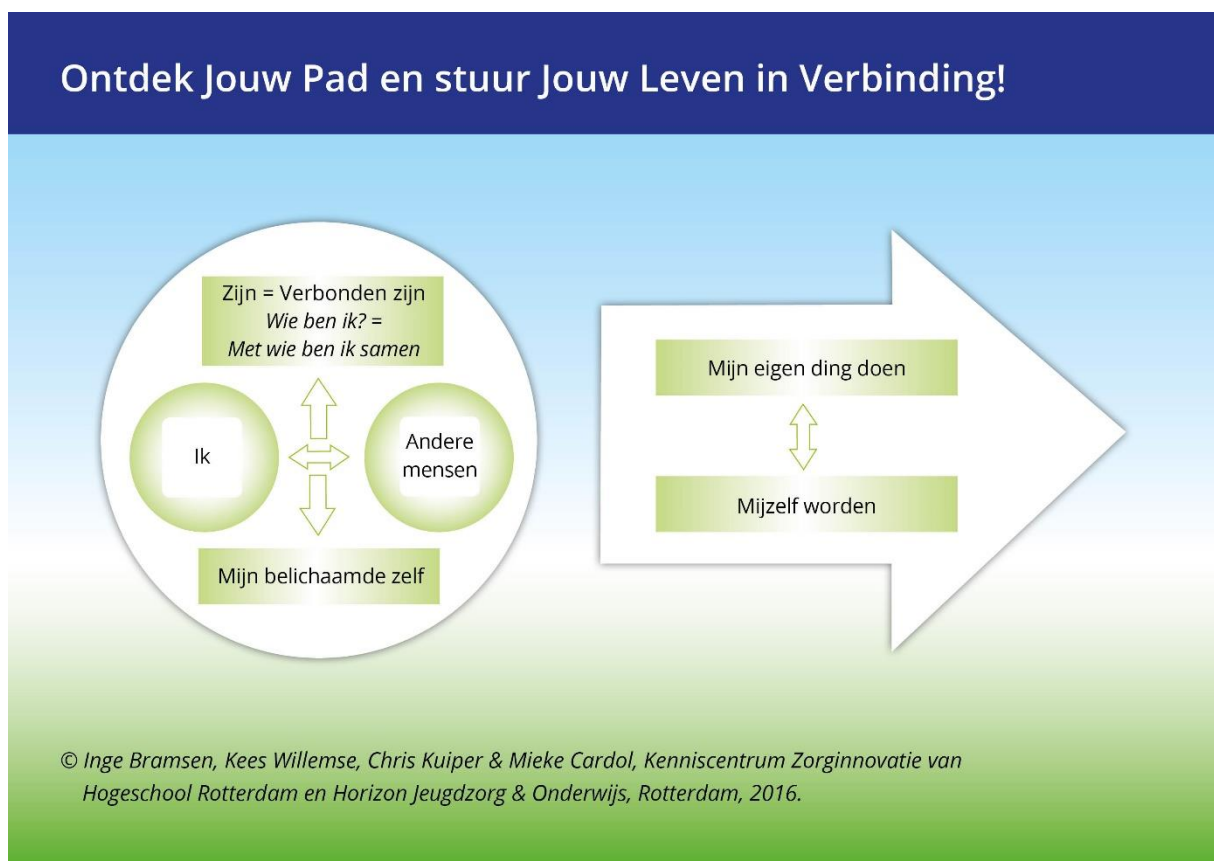
Hoe?			
Wat?		Vrijwillig functioneren	Gecontroleerd functioneren
	Onafhankelijkheid	Begrip voor de toenemende zelfstandigheid van het kind. Ouders geven keuzes en vertrouwen in de onafhankelijke keuzes die de adolescent maakt.	Ouders verplichten de adolescent om op eigen benen te gaan staan, ook al is hij of zij daar nog niet klaar voor. Geen begrip voor de wens van de adolescent om nog een beroep te doen op de ouders.
	Afhankelijkheid	Ouders tonen begrip voor de behoefte van hun kind om geregeld nog een beroep te doen op de ouders en om advies aan de ouders te vragen. Ouders proberen in hun advies rekening te houden met de wensen en belangen van het kind zelf.	Verstikkende afhankelijkheid, gebrek aan grenzen tussen ouders en kind. Ouders zijn meer betrokken op de keuzes van het kind dan het kind zou willen en voeden het kind overbeschermend op.

Figuur 7.2. Schematische voorstelling van verschillende typen autonomieondersteuning (Beyers et al., 2013)

Jongeren benoemden vier sleutelthema's over de ontwikkeling van autonomie en participatie:

1. Conflict en strijd voor verbinding;
2. Rust en tijd nodig om na te denken;
3. Het ontwikkelen van vertrouwen en zelfrespect in verbinding;
4. Je eigen ding doen, het vinden van je eigen pad.

Deze vier thema's zijn aanwezig in een ontwikkelingsproces en bevatten ook een element van beweging. Om deze beweging zichtbaar te maken zijn de elementen weergegeven in een figuur (figuur 7.3; Bramsen et al., 2018). In deze figuur wordt getracht de actie en de beweging weer te geven die aanwezig zijn wanneer jongeren autonomie ervaren. De cirkel stelt een groot wiel voor dat begint te rollen naar *becoming* (het worden, het ontwikkelen) wanneer en zodra het zelf en anderen onderling verbonden zijn. In het proces van becoming, is het doen, de actie, belangrijk. De pijl geeft deze beweging weer, en geeft ook aan dat dit proces nooit klaar is. Zolang het grote wiel rolt, doen jongeren hun ding en volgen zij hun eigen pad, en zullen ze autonomie ervaren.

Figuur 7.3 Het autonomie wiel.

Ontwerp en disseminatie ook op basis van ZDT

De gespreksmethode met het bijbehorende instrument is in een participatief ontwerponderzoek gemaakt samen met jongeren en professionals in de jeugdhulp en al doende hebben we veel geleerd over eigen regie bij jongeren, het bevorderen van

autonomie, maar ook over belemmeringen in de context (vaak het gezin) van de jongeren voor hun ontwikkeling van autonomie en eigen regie.

Doelstellingen, inhoud en vorm zijn bepaald in overleg met de belanghebbenden. Dit betekent: uitgaan van en aansluiten bij de ideeën van jongeren zelf. Daarom hebben jongeren vrijwillig actief geparticipeerd bij de ontwikkeling van dit instrument. Hun mening stond centraal, met als uitgangspunt hun leven en hun toekomst. Het instrument moet een hulpmiddel zijn dat voor herkenning zorgt bij jongeren en hen helpt om een eigen ontwikkeling op weg naar zelfstandigheid te ondergaan. Dit betekent dat het moet gaan over thema's die de jongeren zelf belangrijk vinden, opgesteld in hun taal.

Inderdaad, zoals we veronderstelden leidde het centraal stellen van de mening van de jongeren tot een nieuw type instrument, niet één dat autonomie en participatie meet als individuele kenmerken van een jongere, maar een instrument dat hen helpt om hun eigen stem te ontwikkelen binnen een context die vaak niet voldoende ruimte biedt om hun eigen keuzes te bepalen.

In het genoemde participatieve ontwerp-onderzoek (Bramsen et al., 2015) is gebleken dat het noodzakelijk is dat we ook de mensen rondom de jongere (gezin, familie, andere betrokkenen) ruimte geven voor eigen regie. Anders kan het werken met Mijn Pad in de praktijk niet slagen. Zowel professionals als opvoeders spelen hierin een centrale rol. In het vervolgproject binnen de academische werkplaats ST-RAW stond daarom niet alleen de vraag centraal of Mijn Pad al eerder, aan het begin van de hulpverlening, ingezet zou kunnen worden. Maar ook: hoe kan er ruimte voor regie gemaakt worden in het netwerk van de jongere? Ook dit is onderzocht door middel van participatief actieonderzoek, waarbij een leerwerkgemeenschap werd gevormd met professionals uit wijkteams in Rotterdam. In dit kader werd allereerst binnen ST-RAW de SKJ geaccrediteerde training Ontdek Mijn Pad! gemaakt. Van het begin af aan zijn jongerencoaches en jeugd- en gezinscoaches betrokken bij het vormgeven van de training. Het doel van de training is drieledig: 1) coaches te trainen in het werken met Mijn Pad, 2) samen ontdekken hoe Mijn Pad het beste geïntegreerd kan worden in hun werkwijze, en 3) samen ontdekken hoe met behulp van Mijn Pad gestimuleerd kan worden dat opvoeders ruimte voor regie geven aan de jongere. De coaches gingen in het kader van de training daadwerkelijk aan de slag met Mijn Pad en vroegen na afloop de mening van jongeren en van iemand uit het netwerk van de jongere.

De coaches maakten reflectieopdrachten en jongeren en ouders vulden een vragenlijst in. Daarnaast werd de training geëvalueerd.

De eerste resultaten van de training zijn positief (Bramsen, Kuiper & Cardol, 2018).

Resultaten uit het eerdere onderzoek met Mijn Pad werden bevestigd. Mijn Pad bleek een geschikte tool en methodiek om in deze setting eigen regie bij jongeren te faciliteren. Juist bij jongeren waarbij dat eerder lastig bleek, kwam een samenwerkingsrelatie tot stand. Ook begonnen jongeren die dat eerst niet deden, eigen doelen te stellen en zelf initiatieven te nemen. Jongeren gaven aan dat Mijn Pad een prettige manier was om overzicht te krijgen. De training werd positief geëvalueerd, en coaches gaven aan Mijn Pad daadwerkelijk in de praktijk te gaan gebruiken. Met het betrekken van het netwerk bij Mijn Pad en het stimuleren dat opvoeders jongeren ruimte geven voor eigen regie zijn de eerste succeservaringen opgedaan. Daarbij bleek dat Mijn Pad goed zou kunnen aansluiten bij de JIM-methode (Jouw Ingebrachte Mentor; Van Dam & Verhulst, 2016).

Momenteel onderzoeken we in het Regionaal Leernetwerk Jeugd in Rotterdam of het mogelijk is een volgende stap te zetten om Mijn Pad en de achterliggende methodiek structureel in te bedden in jeugdhulp en onderwijs. Hiertoe zullen we de tool toetsen en implementeren in verschillende contexten in samenwerking met de mensen uit die contexten, gebruikmakend van eerder opgedane ervaringen met Mijn Pad.

Dilemma's uit de praktijk

Dilemma 1: sturen versus loslaten

Terug naar de 12-jarige Noah van het begin van dit hoofdstuk. Er zijn veel zorgen over haar welzijn en de coach-professional moet hierover terugkoppelen naar de voogd en pleegmoeder. Zij ervaart daardoor een sterke behoefte om te sturen: 'Waardoor ik ook een signalerende functie heb (...) en hierdoor de regie bijna niet durf los te laten en het toch weer een moeizaam gesprek werd (...) Terwijl naarmate het gesprek vorderde en ik meer de regie bij haar liet, zij veel meer uit zichzelf vertelde, enthousiaster werd (we hebben zelfs nog gelachen) en ik eigenlijk veel meer informatie kreeg (...) Noah vertelt over een eigen kamer willen en later hebben we het over ruzies thuis.'

Hieruit blijkt dat bij meer durven loslaten in het gesprek dit vloeiender en spontaner verloopt en de jongere meer inbrengt.

In een vervolggerek wordt de pleegmoeder betrokken bij Mijn Pad en gebeurt er iets onverwachts. Noah wilde niet terugkomen op de onderwerpen van de vorige keer: 'Opvallend was dat ze de onderwerpen koos waarover pleegmoeder zich zorgen maakt (...)' Het werd nu een gesprek dat niet veroordelend was, maar meer op de manier van: hoe kunnen we samen een plan bedenken dat het beter gaat? En zowel pleegmoeder als Noah was erg gemotiveerd in het gesprek en ze hebben ook lol gehad. Achteraf zei Noah: "Het is me reuze meegevallen."

Deze coach-professional noemt Mijn Pad 'een praatpapier'. En een pleegzorgbegeleider zegt: 'Mijn Pad helpt mij om een opening te vinden bij jongeren.' Zij waardeert het ook dat zij zelf kan bepalen 'hoe ik dat wilde (inzetten) en hoe het in mijn werkveld werkbaar is'. Uit deze ervaringen blijkt dat minder sturen en meer loslaten uiteindelijk meer resultaat geeft en ook leidt tot meer energie, meer positieve energie bij de jongere en bij de naastbetrokkene, in dit geval de pleegmoeder. We zien een vergelijkbaar proces bij de hulpverlener: hoe minder externe druk zij ervaart, hoe gemakkelijker het is om ruimte te geven aan de jongere.

Dilemma 2: sociaal wenselijke antwoorden

Jeffrey vindt dat alles goed gaat, terwijl zijn moeder een negatief beeld schetst. Een zorg was: zou hij niet alleen sociaal wenselijke antwoorden geven in Mijn Pad? Bij de casusbespreking komt de gezinsdynamiek aan de orde, waarin hij het nooit beter zal kunnen doen dan zijn oudere broer. De coach krijgt het advies om Jeffrey te complimenteren, onder andere met de afwezigheid van politiecontacten.

De coach laat Jeffrey zelfstandig aan de slag gaan met Mijn Pad en hij kiest zes onderwerpen. Volgens de coach is dit een goede weergave van de onderwerpen die hem bezighouden en vooral in positieve zin. Over de meeste onderwerpen is Jeffrey tevreden. Ondanks zijn zieke vader voelt hij zich goed in zijn vel en gesteund door zijn familie. School is een aandachtspunt waarin hij verbetering wil hebben en met name op tijd op school zijn en niet ongeoorloofd verzuimen. Hij is ook tevreden over de keuzes die hij gemaakt heeft.

De coach ziet dat Jeffrey gemotiveerd is en aan de slag gaat met zijn doelen: 'Hij vond dat zijn toekomst afhankelijk is van zijn school en diploma's en wil zijn gedrag proberen te veranderen door op tijd op school te zijn en hard te gaan werken.'

Hier blijkt het belang van positieve bevestiging en bekrachtiging van wat de jongere zelf inbrengt, want zo kan de coach aansluiten bij de eigen kracht van jongeren en ook het netwerk motiveren om dit (meer) te gaan doen.

7.4 Conclusies en aanbevelingen

Wat zijn de implicaties? De ervaringen laten zien dat het voor het werken vanuit eigen regie met jongeren een vereiste is dat ook professionals ruimte hebben voor regie. Als jeugdhulpverleners te veel externe druk ervaren, kunnen zij minder ruimte geven aan de jongere. Een flexibele inzet van Mijn Pad met daarbij rust en tijd om met jongeren in gesprek te gaan, maakt dat er, zelfs bij ernstige problemen, met positieve energie gewerkt kan worden. Die manier van werken biedt een belangrijke meerwaarde, zoals uit bovenstaande is gebleken, omdat dan de eigen autonomie wordt aangesproken en de blik op de toekomst gericht kan zijn.

Mijn Pad en de handleiding

De Mijn Pad-app is vrij toegankelijk. Ga naar: <https://mijnpad.hr.nl>. Er is speciaal voor de doelgroep jongeren tot 27 jaar een tweede huisstijl gemaakt, klik hiervoor op de startpagina (links onder) op: jongeren tot 27 jaar. De inhoud is precies hetzelfde, alleen de lay-out is anders.

Het *Werkboek Mijn Pad* is te downloaden via www.hr.nl/mijnpad > resultaten > publicaties. Het *Werkboek Mijn Pad voor jongeren tot 27 jaar* is ook hier te downloaden. Inhoudelijk zijn beide werkboeken hetzelfde. Alleen de lay-out is anders.

De *Handleiding voor professionals* is ook op deze pagina te downloaden, alsmede andere publicaties over Mijn Pad.

Literatuur

- Bams, J. W. K., Doelman-van Geest, H. A., Van der Meer, J., & Hoogenboezem, G. E. (2013). Analyse van nazorgbehoeften van jongeren van 17 jaar en ouder die uitstromen uit jeugdzorg.
- Beyers, W., Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2013). Autonomie-ontwikkeling. In W. Slot & M. Van Aken (Eds.), *Psychologie van de adolescentie. Basisboek*. Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Bramsen, I., Kuiper, C., & Cardol, M. (2018) Ruimte voor Regie met Mijn Pad, een nieuwe tool die jongeren een stem geeft. In: Jansen W, Venhovens Th. (red), *Jaarboek 2018 ST-RAW* (Rotterdam), 52-63.
- Bramsen I, Kuiper C, Willemse K, & Cardol M. (2018). My Path Towards Living on My Own: Voices of youth leaving Dutch secure residential care. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 36(4), 365-380. DOI: 10.1007/s10560-018-0564-2.
- Bramsen, I., Kuiper, C., Willemse, K., & Cardol, M. The Creation of My Path, a Dutch Instrument for Youth with Complex Needs to Facilitate Autonomy and Participation: A Participatory Design-Based Research. In voorbereiding.
- Bramsen, I. (2017). *Ontdek Mijn Pad! Een nieuwe tool voor jongeren. Cursushandleiding*. Rotterdam: Kenniscentrum Zorginnovatie van Hogeschool Rotterdam i.s.m. Horizon Jeugdzorg & Onderwijs en ST-RAW, de Academische Werkplaats Jeugd in Rotterdam.
- Bramsen, I., Willemse, K., Kuiper, C., & Cardol, M. (2015). *Mijn Pad, mijn leven, mijn toekomst. Ontwikkeling van een routeplanner voor jongeren in de jeugdzorg. Eindrapport*.
- Calheiros, M. & Patrício, J. (2014). Assessment of Needs in Residential Care: Perspectives of Youth and Professionals. *Journal of Child & Family Studies*, 23(3), 461-474. doi:10.1007/s10826-012-9702-1
- Calheiros, M., Patrício, J., & Graça, J. (2013). Staff and youth views on autonomy and emancipation from residential care: a participatory research study. *Evaluation And Program Planning*, 39, 57-66. doi:10.1016/j.evalprogplan.2013.04.003
- Cardol, M. (2013). *Disability Studies en Participatie: een pleidooi voor diversiteit. Openbare les [Disability Studies and Participation: an argument in favor of appreciating diversity]*. Rotterdam: Rotterdam University Press.
- Cardol, M., De Jong, B. A., & Ward, C. D. (2002). On autonomy and participation in rehabilitation. *Disability and rehabilitation*, 24(18), 970-974.
- De Valk, S., Kuiper, C., Van der Helm, G. H. P., Maas, A. J. J. A., & Stams, G. J. J. M. (2016). Repression in Residential Youth Care: A Scoping Review. *Adolescent Research Review*, 1(3), 195-216. doi:10.1007/s40894-016-0029-9
- De Valk, S., Kuiper, C., Van der Helm, G. H. P., Maas, A. J. J. A., & Stams, G. J. J. M. (2017). Repression in Residential Youth Care: A Qualitative Study Examining the Experiences of Adolescents in Open, Secure and Forensic Institutions. *Journal of Adolescent Research*, 0(0), 0743558417719188. doi:10.1177/0743558417719188
- De Valk, S., Kuiper, C., Van der Helm, G. H. P., Maas, A. J. J. A., & Stams, G. J. J. M. (2018). Measuring Repression in Residential Youth Care: Conceptualization, Development and Validation of the Institutional Repression Questionnaire. *Adolescent Research Review*. doi:10.1007/s40894-018-0091-6
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2012). Motivation, personality, and development within embedded social contexts: an overview of self-determination theory. In R. M. Ryan (Ed.), *The Oxford handbook of human motivation* (pp. 85-107). Oxford: Oxford University Press.
- Gutterswijk, R., Hoek, M. van der, Bramsen, I., & Kuiper, C. (2017) *Onze scheiding & ik en de scheiding van mijn ouders* Horizon Jeugdzorg en Onderwijs, Rotterdam.
- Höjer, I. & Sjöblom, Y. (2011). Procedures when young people leave care — Views of 111 Swedish social services managers. *Children and Youth Services Review*, 33(12), 2452-2460. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.chilyouth.2011.08.023>
- Huefner, J. C., James, S., Ringle, J., Thompson, R. W., & Daly, D. L. (2010). Patterns of movement for youth within an integrated continuum of residential services. *Children and Youth Services Review*, 32(6), 10.1016/j.chilyouth.2010.1002.1005. doi:10.1016/j.chilyouth.2010.02.005
- Joussemet, M., Landry, R., & Koestner, R. (2008). A self-determination theory perspective on parenting. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 49(3), 194-200. doi:10.1037/a0012754
- Pehlivan, T. & Brummelman, J. (2015). I'm ready. Perspectives of youths on independence following youth care. [Perspectieven van jongeren op zelfstandigheid na jeugdhulp. Bronnenonderzoek.]. Retrieved from Amsterdam/Leiden:
- Polvere, L. (2011). Youth Perspectives on Restrictive Mental Health Placement: Unearthing a Counter Narrative. *Journal of Adolescent Research*, 26(3), 318-343.
- Polvere, L. (2014). Agency in Institutionalised Youth: A Critical Inquiry. *Children & Society*, 28(3), 182-193. doi:10.1111/chso.12048
- Rauktis, M. E. (2016). 'When You First Get There, You Wear Red': Youth Perceptions of Point and Level Systems in Group Home Care. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 33(1), 91-102. doi:10.1007/s10560-015-0406-4
- Rauktis, M. E., Fusco, R. A., Cahalane, H., Bennett, I. K., & Reinhart, S. M. (2011). "Try to make it seem like we're regular kids": Youth perceptions of restrictiveness in out-of-home care. *Children and Youth Services Review*, 33(7), 1224-1233. doi:https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2011.02.012

- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2006). Self-regulation and the problem of human autonomy: does psychology need choice, self-determination, and will? *J Pers*, 74(6), 1557-1585. doi:10.1111/j.1467-6494.2006.00420.x
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2017). Self-determination theory. Basic psychological needs in motivation, development and wellness. New York. Guilford Press.
- Stein, M. (2006). Research review: young people leaving care. *Child and Family Social Work*, 11(3), 273-279
- Stein, M., Ward, H., & Courtney, M. (2011). Editorial: International perspectives on young people's transitions from care to adulthood. *Children and Youth Services Review*, 33(12), 2409-2411. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.08.012
- Ter Beek, E. (2018). To Treat or not to Treat? Harmful Sexual Behavior in Adolescence: Needs before Risk. (PhD), University of Amsterdam, Amsterdam.
- Twedde, A. (2007). Youth leaving care: how do they fare? *New Dir Youth Dev*(113), 15-31, 19-10.
- Van der Helm, G. H. P., Kuiper, C. H. Z., & Stams, G. J. J. M. (2018). Group climate and treatment motivation in secure residential and forensic youth care from the perspective of self determination theory. *Children and Youth Services Review*. doi:https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.07.028
- Whittaker, J. K., Holmes, L., del Valle, J. F., Ainsworth, F., Andreassen, T., Anglin, J., . . . Zeira, A. (2016). Therapeutic Residential Care for Children and Youth: A Consensus Statement of the International Work Group on Therapeutic Residential Care. *Residential Treatment for Children & Youth*, 33(2), 89-106. doi:10.1080/0886571X.2016.1215755
- Willemse, C. P., Bramsen, I., Kuiper, C. H. Z., & Cardol, M. (2016). Geef ze een stem! Mijn Pad. Jongeren aan het stuur op weg naar eigen regie en participatie. *Ergotherapie Magazine*, 44(3), 32-37.
- Zajac, K., Sheidow, A. J., & Davis, M. (2015). Juvenile Justice, Mental Health, and the Transition to Adulthood: A Review of Service System Involvement and Unmet Needs in the U.S. *Child Youth Serv Rev*, 56, 139-148. doi:10.1016/j.childyouth.2015.07.014